

Gammeldags tidsregning



Den gammeldags tidsregning

Navnlig i kirkebøger fra før 1812 - 14, vil du som regel finde datoer, som er lavet ud fra kirkeårets inddeling. Præsten har da ikke skrevet selve datoen hvor en dåb, begravelse m.m. blev foretaget. Han har skrevet dagens eller søndagens latinske navn. Havde dagen ikke sit eget navn, har han i stedet skrevet, hvornår søndagen lå i forhold til den nærmeste helligdag eller navngivne søndag. I kirkebogen kan der fx stå, at et barn blev døbt "Dom. 7. p. Trin. 1770". - altså den 7 søndag efter trinitatis - istedet for "søndag den 29. juli".

Kalenderreform år 1700

Kirkeårets inddeling er baseret på årets søn- og helligdage. Nogle af dem er faste, d.v.s. at de falder på samme dato hvert år. Andre er bevægelige. De retter sig efter, hvornår påsken falder det pågældende år.

En anden væsentlig ting er, er at der i år 1700 blev indført en ny kalender, nemlig den gregorianske, som vi bruger idag. Tidligere regnede man efter den julianske, som efterhånden var blevet for unøjagtig. I år 1700 overgik Danmark til den nye kalender, slettede 11 dage, og gik fra søndag d. 18 februar til mandag d. 1. marts. Den gregorianske kalender, der blev skabt på initiativ af var blevet til på initiativ af pave Gregor d. 13, indførtes i katolske lande allerede i 1582.

Kirkeåret tyvstarter

Kirkeåret starter 1. søndag i advent, modsat kalenderåret, som begynder nytårsdag. I nogle kirkebøger før 1812 - 14 har man brugt kirkeårets "tidsregning" i stedet for kalenderårets. I en sådan kirkebog vil man derfor opleve en forskydning i årstallene. Et eksempel: I 1783 faldt første søndag i advent den 30. november. Man kan derfor i en kirkebog risikere at se en indførsel fra søndagen d. 23. november 1783 blive fulgt af en indførsel for "1. søndag i advent 1784" - selvom kalenderåret ikke var skiftet endnu.

Bauers evighedskalender

De forskellige helligdages latinske betegnelser

kan man slå op i "Bauers calender". Her på Landsarkivet ligger "Bauer" ved registraturerne i mikrosalen og ved håndbøgerne i registraturbiblioteket i vejledningen.

I "Bauer" kan man også se, hvilke datoer de forskellige helligdage dækker over, både før og efter kalenderreformen i år 1700. bag i bogen findes desuden en liste over helligdagens navne. Man kan i øvrigt selv købe kalenderen - som også fås på diskette - gennem Dansk Historisk Fællesråd.

Sådan bruger du Bauer

Registeret på side 6 - 11 er det første der skal slås op i. Her findes skemaer, hvor alle år fra 601-2200 står. Ud for hvert år står et nummer. Det er nummeret på det kalenderblad, som gælder for det pågældende år. Hvis der står et "S" foran året er det skudår.

Til og med 18. februar 1700 skal man bruge det, der kaldes "Gammel Stil" (juliansk kalender), når man slår op i registeret. Fra og med 1. marts 1700 er det "Ny Stil" (gregoriansk kalender) der gælder. Når man har fundet nummeret på det kalenderblad man skal bruge, og véd om året var skudår, går man videre til selve kalenderen.

Skudår har stjerner på

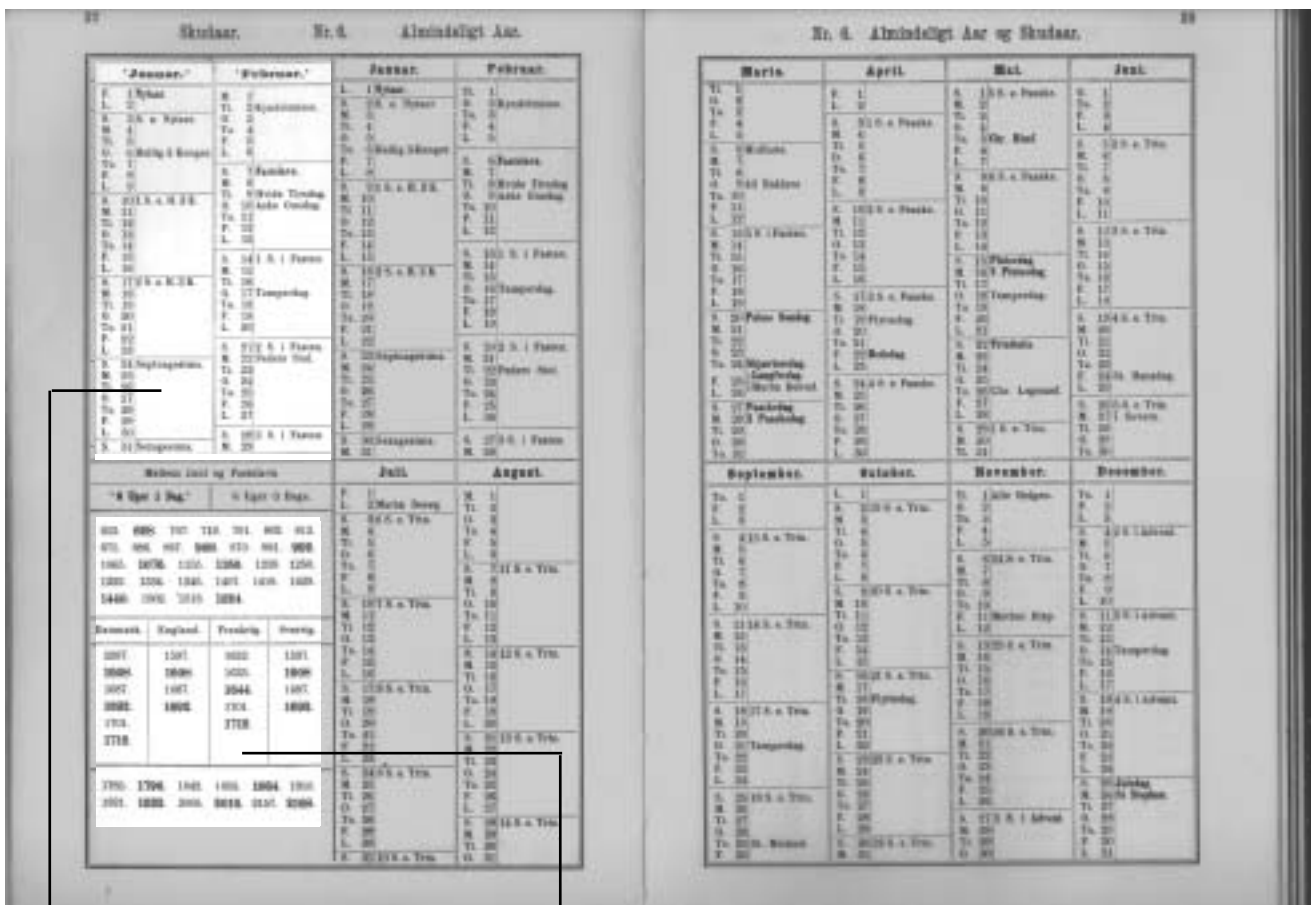
Evighedskalenderen består af 35 enkelt-kalendere, som tilsammen dækker alle mulige kombinationer af ugedage, bevægelige helligdage og skudår.

Skudår er klaret ved at forsyne hver eneste enkelt-kalender med en særlig alternativ januar og februar, som kun skal bruges, hvis det år du leder efter, var skudår.

De "alternative måneder" står øverst til venstre på siden. De er forsynede med stjerner - som en særlig advarsel: *januar* og *februar*.

På hver enkeltkalender er der en tabel, der fortæller, hvilke år (i hvilke lande) kalenderen passer til. Tabellen sidder nederst til venstre. Skudår står med fed, almindelige år med almindelig skrift: Tabellen kan bruges til at tjekke, om man har læst rigtigt i registret.

Eksempel fra Bauers Kalender:



Hvis det år, man skal finde en dato i, er et skudår, skal man bruge de "alternative" januar og februar-måneder, som er markerede med en lille stjerne.

Resten af kalenderen gælder både for skudår og almindelige år, og fungerer som en helt almindelig kalender.

Kalenderbladet på opslaget gælder for de år som står i denne rubrik. Skudår er markerede med fed.

Sådan går kirkeåret:

- 4 søndage i advent
- 0 - 1 søndage mellem jul og nytår
- 0 - 1 søndage efter nytår
- 1 - 6 søndage efter hellig tre konger septuagesima
- sexagesima
- fastelavn
- 5 søndage i fasten (4. = midfaste)
- palmesøndag

- påskedag
- 6 søndage efter påske
- pinse
- trinitatis søndag
- 22-27 søndage efter trinitatis.

Det er påskens beliggenhed, der bestemmer antallet af søndage efter hellig tre konger og trinitatis

Latinske betegnelser for helligdage, m.m.

Dom(inica).....søndag
Adv(entus).....advent
Nat(ivitas Christi).....jul
Nov(us) A(nnus).....nytår
Epiphania.....hellig 3 konger
Jejunium.....faste
Pascha.....påske
Pentecoste.....pinse
Trin(itatis).....trinitatis

Søndage før fastelavn:

Septuagesima ("70.ma")...2. s. før fastelavn
Sexagesima ("60.ma").....1. s. før fastelavn

Fastelavn:

Quinquagesima("50.ma").....fastel. søndag
Esto mihi.....fastelavns søndag
Blå mandag.....mandag e. fastelavn
Hvidetirsdag.....tirsdag efter fastelavn
Askeonsdag.....onsdag efter fastelavn

De 5 søndage i fasten:

Jejunium.....faste
Quadragesima ("40.ma")....1. sønd. i fasten
Invocavit.....1. sønd. i fasten
Reminiscere.....2. sønd. i fasten
Oculi.....3. sønd. i fasten
Lætare (midfaste).....4. sønd. i fasten
Judica.....5. sønd. i fasten

Påske:

Palmarum.....palmesøndag
Dimmeluge.....ugen før påskedag
Stille uge.....ugen før påskedag
Coena dom(ini).....skærtorsdag
Viridium.....skærtorsdag
Passio (domini).....langfredag
Parasceue.....langfredag
Sanctum sabbatum.....påskelørdag
Sancta dominica.....påskesøndag
Resurrexi.....påskesøndag

De 6 søndage efter påske:

Quasimodogeniti.....1. s. efter påske
Misericordia.....2. s. efter påske
Jubilate.....3. s. efter påske
Cantate.....4. s. efter påske
Rogate.....5. s. efter påske
Vocem jucunditatis.....5. s. efter påske
Exaudi.....6. s. efter påske

Pinse:

Pent(ecoste).....pinesøndag

Bevægelige helligdage:

Store bededag.....4. fredag efter påske
Kristi himmelfart.....6. torsdag efter påske

Faste helligdage 1536-1770:

Afskaffede ved frd 26-10-1770:
De hellige tre konger.....6. januar

Kyndelmisse.....2. februar
Mariæ renselse.....2. februar
Mariæ bebudelse.....25. marts
Skt Hans (Midsommer).....24. juni
Mariæ besøgelse.....2. juli
Frue dag.....2. juli
Mikkelsdag (Michaelis).....29. september
Allehelgen.....1. november
Mortensdag.....11. november

Latinske helgendags-navne m.m.:

Circumcisio.....1. januar
Epiphania.....6. januar
Pauli conversio.....25. januar
Purificatio Mariæ.....2. februar
Candelarum.....2. februar
Kyndelmisse.....2. februar
Cathedra Petri.....22. februar
Peders stol.....22. februar
Bissextilis (skuddag).....24. februar
40 milites martyres.....9. marts
40 riddere.....9. marts
Annuntiatio Mariæ.....25. marts
Maria Bebudelsesdag.....25. marts
Valpurgis (Valborg).....1. maj
Philippi et Jacobi.....1. maj
Johannes Baptistæ.....24. juni
Skt Hans.....24. juni
7 (septem) dormientes.....27. juni
Syvsoverdag.....27. juni
Visitatio Mariæ.....2. juli
Marie besøgelsesdag.....2. juli
Laurentius.....10. august
Assumptio Mariæ.....15. august
Marie himmelfart.....15. august
Bartholomæus.....24. august
Severinus (Søren).....23. oktober
Omnium Sanctorum.....1. november
Alle helgens dag.....1. november
Omnium animarum.....2. november
Alle sjæles dag.....2. november
Nat(ivitas Christi).....25. december
Stephanus (Steffen).....26. december

Taksigelsesfester:

Fest(um) Grat(iarum):
1659 (Stormen på Kbh).....11. februar
1660 (Slaget v. Nyborg).....14. november
1728 (Kbh. brand).....23. oktober

Terminer og regnskabsår:

Juni termin.....11. juni
December termin.....11. december
Philippi & Jacobi dag.....1. maj
Stats-finansårets start (til1981).....1. april
Stats-finansårets start (fra1982).....1. januar

Latinske ugedags-navne:

Dies.....dag
Dies Solis.....søndag
Dies Lunæ.....mandag

Dies Martis.....tirsdag
Dies Mercurii.....onsdag
Dies Jovis.....torsdag
Dies Veneris.....fredag
Dies Saturni.....lørdag
Dominica.....søndag
Fer(ia).....ugedag
Feria magna/major.....i påskeuge
Feria Prima.....søndag
Feria Secunda.....mandag
Feria Tertia.....tirsdag
Feria Quarta.....onsdag
Feria Quinta.....torsdag
Feria Sexta.....fredag
Feria Septima.....lørdag
Hebdomada.....uge
Sabbatum.....lørdag

Latinske måneds-betegnelser:

Mensis/Mense.....måned
7br(is) / VIIIbr(is).....september
8br(is) / VIIIbr(is).....oktober
9br(is) / IXbr(is).....november
10br(is) / Xbr(is).....december

Flytte (skifte-)dage:

Fra gammel tid:
Forår.....3. fredag efter påske
Efterår.....Mikkelsdag 29/09

Fra 1799 i København, fra 1813 i købstæderne og fra 1817 i landdistrikterne:
Forår.....3. tirsdag i april
(hvis dagen faldt i påsken, så næste uges torsdag)
Efterår.....3. tirsdag i oktober

Tamperdage:

Jejunia temporalia/legitima
1 i fasten.....2. onsdag efter fastelavn
2 i pinsen1. onsdag efter pinse
3 om høsten.....3. onsdag i september
4 før jul.....3. onsdag i december

Latinske benævnelser, m.m.

Gloser for slægtskab m.m.:

Avia / Avus.....	bedstemor / bedstefar
Commater.....	kvindefadder
Compter.....	mandsfadder
Conjux.....	ægtefælle
Filia / Filius.....	datter / søn
Frater.....	broder
Illegitimus.....	uægte
Infans.....	baby
Legitimus.....	ægte
Maritus.....	ægtefælle
Mater.....	moder
Matrina.....	gudmor
Parentes.....	forældre
Pater.....	fader
Patrinus.....	gudfar
Puerpa.....	barselskone
Socer.....	svigerfar
Soror.....	søster
Spons(ores).....	forlovere
Sponsatus.....	en forlovet
Sponsa (-us).....	brud(gom)
Spurius.....	uægte
Susceptrix.....	gudmor
Test(es).....	dåbsvidner, faddere
Uxor.....	hustru
Vidua (-us).....	enke(mand)

Kirkelige handlinger m.m.:

Abs(olutio).....	skrifte
Appellatus.....	kaldt, navngivet
Bapt(izatus).....	døbt
Baptismus.....	dåb
Caemeterium.....	kirkegård
Conf(irmatus).....	konfirmeret
Conf(irmandus).....	konfirmant
Confirmatio.....	bekræftelse
Confitens.....	nadvergæst
Copulatus.....	ægteviet
Defunctus.....	afdød
Denatus.....	afdød
Desponsatus.....	trolovet
Humatus.....	begravet
Inhumatus.....	begravet
Introductio.....	introduktion
	barselskones første kirkegang
Matrimonium.....	ægteskab
Mortuus.....	død
Nat(us).....	født
Nomen.....	navn
Nomen impositum.....	givet navn
Nomin(atus).....	navngivet
Obiit.....	han/hun døde
Proclama(tio).....	lysning
Pub(lice).....	offentligt, åbent
Publicatio.....	bekendtgørelse
Sep(ultus).....	begravet
Templ(um).....	kirke

Andre latinske udtryk:

A(b).....	efter
Aetatis suæ.....	i en alder af
A(d) d(iem).....	på selve dagen
A(nnus), (Anno).....	(i) år(et)
A(nno) D(omini).....	Herrens år
A(nno) Inc(arnationis).....	år
Ante.....	før
Ascensio.....	himmelfart
Assumptio.....	optagelse i himlen
Cras(tino die).....	dagen efter
Cognomen.....	tilnavn
Dictus.....	kaldet, omtalt
Die(s).....	dag
Datum ut supra.....	samme dato
Die ut supra.....	samme dag
D / D.ca / Dom(inica).....	søndag
Domini.....	Herrens
Eodem die.....	samme dag
Et c(etera) / &c.....	osv
E(x).....	fra
Fest(um).....	kirkelig festdag
Fol(ium), (Folio).....	(på) blad (side..)
Grat(iarum).....	taksigelsesfest
Ibid(em).....	samme sted
I(d) e(st).....	dvs
Incarnatio.....	Jesus blev menneske
	undfanget 25/03 og født 25/12 år 1 f.v.t.
	(år nul findes ikke)

Infra.....	inden
Item.....	ligeledes
Kalenda.....	første dag i måneden
Locus sigilli.....	seglets placering
I kopier af beseglede originaldokumenter	
Manu propria.....	med egen hånd
(m.p.)(mpria).....	skrevet med egen hånd
M.f.P.....	med ført pen
M.p.P.....	med påholden pen
Meus.....	min
Nat(alis dies).....	fødselsdag
Nomine.....	ved navn
Octava.....	7.de dag efter fest
Pag(ina).....	(på) side
Pervigilium.....	2dag før festdag
P(ost).....	efter
Post(ridie).....	dagen efter
Pridie.....	dagen før
Profestum.....	dag før festdag
Sanctus / Sct.....	hellig
Sc(il) = Scilicet.....	nemlig
Sive.....	eller
Vide.....	se
Vid(elicet).....	nemlig
Vigilia.....	dag/aften før festdag
Vulgo.....	også kaldet
Xtus, Xti.....	Christus, Christi

Gamle danske månednavne:

Glugmåned.....	januar
Blidemåned.....	februar
Tormåned.....	marts
Fåremåned.....	april
Faremåned.....	april
Majmåned.....	maj
Skærsommer.....	juni
Hørmåned.....	juni
Ormestmåned.....	juli
Høstmåned.....	august
fiskemåned.....	september
Sædemåned.....	oktober
Lijlemåned.....	oktober
Slagtemåned.....	november
Kristmåned.....	december
Julemåned.....	december



Landsarkivet for Sjælland,
Lolland-Falster & Bornholm
Jagtvej 10
2200 København N
Telefon: 35 24 82 00
Telefax: 35 24 82 01
E-mail: mailbox@lak.sa.dk
Hjemmeside: www.sa.dk/lak

csbj/2003